

Problematika obveznog primjerka elektroničke građe u Republici Hrvatskoj

---

Olić, Josipa

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:155600>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-11**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Preddiplomski sveučilišni studij Informacijske znanosti - knjižničarstvo

Josipa Olič

**Problematika obveznog primjerka elektroničke
građe u Hrvatskoj**

Završni rad

Zadar, 2016.

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Preddiplomski sveučilišni studij Informacijskih znanosti - knjižničarstvo

Problematika obveznog primjerka elektroničke građe u Hrvatskoj

Završni rad

Student/ica:

Josipa Olič

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Franjo Pehar

Zadar, 2016.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Josipa Olič**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Problematika obveznog primjerka elektroničke građe u Hrvatskoj** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 26. veljača 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. OBVEZNI PRIMJERAK	2
2.1. Obvezni primjerak kroz povijest	2
2.2. Zakon o obveznom primjerku	4
3. PROBLEMATIKA PRIKUPLJANJA ELEKTRONIČKOG OBVEZNOG PRIMJERKA ..	6
3.1 Definicija elektroničke građe	6
3.2 Elektronički obvezni primjerak	7
3.3 Općeniti problemi elektroničkog obveznog primjerka.....	8
4. ELEKTRONIČKI OBVEZNI PRIMJERAK U HRVATSKOJ.....	12
4.1 Usporedba obveznog primjerka u kontekstu elektroničke građe u Hrvatskoj i u svijetu	14
5. ZAKLJUČAK	16
6. POPIS LITERATURE	16
Issues of legal deposit of electronic publications with an overview of the practice in Croatia..	20
Summary	20

SAŽETAK

Svrha ovoga rada je prikazati postojeću praksu i zakonsku regulativu u pogledu prikupljanja elektroničkog obveznog primjerka. U samom početku će se prikazati povijesni kontekst nastanka prakse prikupljanja obveznog primjerka, te će se definirati svrha i način na koji se provodi prikupljanje obveznog primjerka, uz prikaz zakonske osnove istoga u Hrvatskoj. Potom će se definirati pojam elektroničke građe, kao i njegovo značenje. Zatim će se dublje prikazati problemi vezani uz prikupljanje elektroničkog obveznog primjerka, s naglaskom na manjkavosti zakonskih regulativa i potencijalnih tehničkih poteškoća pri prikupljanju i trajnom arhiviranju elektroničke građe. Nakon toga će se napraviti osvrt na stanje elektroničkog obveznog primjerka u Hrvatskoj i prikazati će se direktna usporedba s istim zakonima u Ujedinjenom Kraljevstvu i Finskoj. Na temelju svega navedenoga, daje se zaključak da je prikupljanje elektroničkog obveznog primjerka od iznimne važnosti jer je sve više intelektualne i kulturne produkcije pohranjeno u nekom obliku elektroničke građe. Nadalje, takvu građu je teško na jednostavan način definirati i prikupljati, što neminovno dovodi do toga da zakoni moraju biti napisani na način na koji se pokriva sva trenutna i buduća elektronička građa. U tom smislu se u konačnici zaključuje da su zakoni Ujedinjenog Kraljevstva i Finske adekvatno napisani, dok je hrvatski zakon previše specifičan jer uzima u obzir samo elektroničku građu koja je postojala u vrijeme pisanja istoga.

Ključne riječi: obvezni primjerak, elektronička građa, Zakon o obveznom primjerku

1. UVOD

Jedan od najstarijih načina kojim država svojim građanima osigurava slobodan pristup građi je dostava određenog broja primjeraka publikacija objavljenih u zemlji u jednu ili više knjižnica. U prošlosti je obvezni primjerak bio način cenzure jer je omogućavao nadzor nad sadržajima koji se objavljuju, dok je danas način pomoću kojeg je moguće prikupiti i očuvati kulturnu i intelektualnu baštinu za budućnost, zahvaljujući napretku informacijske i komunikacijske tehnologije.¹ Sustiglo nas je vrijeme koje je preokrenulo teoriju i praksu knjižničnih službi i usluga. Knjižničarska struka nije mogla biti spremna na nastanak i širenje nove građe koju danas nazivamo elektronička građa.²

Elektronička građa je građa digitalnog oblika koja čini dio knjižničnih fondova više od četrdeset godina. Od 1986. godine se prati razvoj materijalnih nositelja elektroničke građe, obogaćivanja i promjene sadržaja i vrsta elektroničke građe. Iako bi se moglo pretpostaviti da je to bilo dovoljno dugo razdoblje da se postignu rješenja, problemi još uvijek postoje.³

U početku su europske nacionalne knjižnice odlučile prikupljati samo elektroničku građu na nekom fizičkom mediju, jer je zadržavala dovoljno sličnosti s tiskanom građom, što znači da su mogli postupati s njom kao i sa svakom drugom tiskanom građom. Međutim ona građa koja je objavljena na webu postavljala je mnoge probleme pred nacionalne knjižnice kao i druge depozitarne knjižnice. Jedan od glavnih problema bilo je pitanje koju građu prikupljati, na koji način i u kojem je formatu prikupljati, kako ju opisivati i trajno sačuvati.⁴

Mnoge su zemlje, kao i Hrvatska, morale proširiti zakonsku obvezu prikupljanja obveznog primjerka i na elektroničku građu. To je sa sobom dovelo niz problema po pitanju definiranja elektroničke građe u terminološkom smislu, te donošenja zakona koji bi istu adekvatno pokrili u kontekstu obveznog primjerka.

---

¹ Usp. Horvat, A. ; Živković, D. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2013. Str. 125.

² Usp. Byrum, D. J. Izazovi elektroničke građe: postojeće stanje i neriješena pitanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 1/2 (2003), str. 1.

³ Usp. Klarin, S. Definicije i nazivlje elektroničke građe-s pregledom nazivlja u Vjesniku bibliotekara Hrvatske. //Vjesnik bibliotekara Hrvatske 50, 4(2007), str. 26.

⁴ Usp. Horvat, A. ; Živković, D. Navd. dj, str. 127.

2. OBVEZNI PRIMJERAK

U gotovo svim europskim zemljama dostavljanje obveznog primjerka uređeno je zakonom. U tim zakonima zadaće obveznog primjerka su višestruke; uključuju trajno čuvanje primjeraka objavljene građe, izradu i objavljivanje nacionalne bibliografije te osiguravanje uvida u svu objavljenju građu na jednom mjestu. Obvezni primjerak je kao cjelina 2000. godine, prema Smjernicama Vijeća Europe/EBLIDA-e za knjižnično zakonodavstvo i politiku u Europi proglašen nacionalnim kulturnim dobrom.⁵

Obvezni primjerak u Hrvatskoj uređen je Zakonom o knjižnicama, koji obvezuje nakladnike da dostave devet primjeraka svojih publikacija Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Od devet primjeraka, dva ostaju Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a ostali sveučilišnim, odnosno znanstvenim knjižnicama u Osijeku, Puli, Rijeci, Zadru, Splitu, Dubrovniku i Mostaru.⁶

2.1. Obvezni primjerak kroz povijest

Obvezni primjerak kroz povijest se znatno mijenjao, te samo značenje tog pojma nije imalo isto značenje kao i danas. Nakon izuma tiska krajem 15. stoljeća u propisima vlada nalazimo izvore o obveznom primjerku koji se primjenjuju na autore, tiskare i knjižare. Obvezni primjerak nastaje u službi cenzure – koja je bila glavna pokretačka snaga pri uspostavljanju mehanizma dostave i čuvanja obveznog primjerka – kao i u službi zaštite autorskih prava i čuvanja nacionalne tiskarske produkcije. Također, u najranijem razdoblju je obvezni primjerak bio uvjet da se dobije dozvola za tiskanje knjiga.⁷

Najstarijim zakonom o obveznom primjerku smatra se odredba francuskog kralja Franje I., poznata pod nazivom "Naredba iz Montpelliera" iz 1537. godine. Cilj koji je htio postići jest jednostavniji i djelotvorniji nadzor nad tiskarskom proizvodnjom. Prema toj odredbi svaki je tiskar morao pohraniti jedan primjerak knjige kraljevskoj knjižnici u Blois, kako kraljevi cenzori ne bi trebali kontrolirati rad svake tiskare. S vremenom su i drugi vladari prihvatili takav način

---

⁵ Usp. Horvat, A. ; Živković, D. Nav. dj, str. 125.

⁶ Usp. Isto, str. 126.

⁷ Usp. Aparac-Gazivoda, T. Obvezni primjerak u suvremenom knjižničarstvu. // Knjižničarstvo: glasnik Društva bibliotekara Slavonije i Baranje 1, 1(1997). Str, 1-11. URL: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/06/3_Aparac_1997_1.pdf (2015-05-30)

nadzora nad sve većim brojem tiskara, ali su prednost čuvanja obveznog primjerka davali onim knjižnicama koje su bile pouzdane sa stajališta državnih i crkvenih interesa.⁸

Venecija je bila najveće tiskarsko središte u Europi potkraj 15. i početkom 16. stoljeća, a značajna je po tome što su se knjige počele čuvati kao obvezni primjerak i kao cenzorski primjerak. U tom gradu 1544. godine državne vlasti su osnovale državno tijelo pod nazivom "Riformatori dello Stato di Padova". To državno tijelo je bilo zaduženo od strane mletačke vlasti da pročita i procijeni da li je rukopis dobar ili ne, te može li mu se odobriti tiskanje. U principu su oni obavljali posao cenzure u Mletačkoj Republici. Potkraj 16. stoljeća vlasti su donijele propis gdje se jedan primjerak svake tiskane knjige morao poslati sveučilištu u Padovi kao cenzorski primjerak, dok se drugi primjerak slao venecijanskoj knjižnici svetoga Marka koja je dobivene knjige čuvala kao nacionalno blago.⁹

U prvoj polovici 19. stoljeća sličan sustav je imala i Austrijska Carevina. Zakone o cenzuri donosila je vlada, a dvorski redarstveni ured ih je provodio. Po "Općem planu za cenzuru" iz 1816. godine po izlasku knjige tiskari su bili dužni dostaviti pet primjeraka knjižnicama i određenim državnim tijelima. Ti su se primjerci uspoređivali s rukopisom koji je već prošao preventivne cenzure, pa ako je s knjigom sve bilo u redu bila je odobrena za raspačavanje i čitanje. No, i kad ne bi bilo nikakve primjedbe na tiskani primjerak, on je ostao u posjedu cenzure, a onaj primjerak koji je bio poslan javnim knjižnicama mogao se čitati. Zabranjene knjige, časopisi, novine ili neka druga tiskovina čuvali su se kao nacionalno blago u nekim knjižnicama, a pristup bi imali samo osobe koje su dobile dopuštenje od policije, odnosno drugih državnih vlasti. Analiza prakse u 20. stoljeću dovela bi nas do istih zaključaka jer su u tim zemljama vladali ili još uvijek vladaju autoritativni ili totalitarni režimi. S padom komunizma u tim zemljama tajni fondovi otvaraju se javnosti.

Za vrijeme austrijske vladavine revizorski uredi su bili zaduženi za kontrolu proizvodnje i distribucije tiskanih knjiga. U Hrvatskoj se obveza dostavljanja tiskanih knjiga određenim knjižnicama pojavila početkom 19. stoljeća. Ured mjesne cenzure i revizije u Rijeci prima sve tiskane proizvode do 1840. godine, te ih je slao u tamošnju gradsko-gimnazijsku knjižnicu. Ta je

---

⁸ Usp. Stipčević, A. Obvezni primjerak između kulture i cenzure. // Knjižničarstvo: glasnik Društva bibliotekara Slavonije i Baranje 1, 1(1997). Str. 3. URL:

http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wpcontent/uploads/2012/06/2_Stipcevic_1997_1.pdf (2015-05-30)

⁹ Usp. Isto, str. 3-4.

knjižnica dobivala obvezni primjerak preko cenzorskog ureda jer se radilo o tiskopisima koji su se tiskali u Rijeci. Na taj način Akademijina knjižnica (današnja Nacionalna i sveučilišna knjižnica) kao i zadarska gimnazijska knjižnica dobivale su besplatne primjerke. Cenzorski nadzor nije prestajao ni nakon 1848. godine kada je formalno ukinuta cenzura u vladavini. Tek u 20. stoljeću obvezni primjerak gubi vezu s cenzurom.¹⁰

Rijetko se u povijesti susreće zlouporaba obveznog primjerka u policijske svrhe kao u 20. stoljeću u totalitarnim režimima. U vrijeme komunističke vladavine knjige su stizale kao obvezni primjerak, a završavale u zatvorenim fondovima. Tek s padom komunizma u tim zemljama za javnost su se otvorili tajni fondovi. Tako za primjer možemo uzeti Čehoslovačku gdje su 1989. godine otvoreni javnosti "knjižni bunker" u kojima su se čuvale knjige iz tzv. Praškog proljeća, koje je bilo razdoblje političke liberalizacije. Nacionalne knjižnice su također bile dužne skupljati knjige političkih emigranata kao nacionalno blago. Takav slučaj je bio iznimno zanimljiv jer su takve knjige stizale preko policije koja je zahtjevala da se čuvaju u zatvorenim fondovima, dok se režim u zemlji ne promjeni ili dok građa ne zastari. U Hrvatskoj su takve knjige za vrijeme komunističke vladavine stizale na tri načina: poštom, preko policije te darom ili kupnjom od osoba koje su posjedovale takvu građu. Kad bi politička emigracija prestala postojati, one knjige koje su bile u zatvorenim fondovima uključile bi se u nacionalni knjižni fond.¹¹ One su obrađene, kataložni listići su uloženi u sve javne kataloge, tiskana su i dva kataloga te grade, a cilj je Nacionalne i sveučilišne knjižnice da sustavno popunjava tu zbirku sve dok i posljednja građa ne stigne iz inozemstva i ne bude uključena u nacionalni fond te stavljena na raspolaganje zainteresiranim korisnicima. Takva građa se ne skuplja na temelju propisa o obveznom primjerku, ona se tretira kao nacionalno blago koje treba skupljati i čuvati kao dokument vremena za buduće naraštaje.¹² Broj knjiga koje stižu na temelju propisa o obveznom primjerku ili one koje završavaju u zatvorenim fondovima ovisi o vlasti koju provode u zemlji. Uspostavom demokracije obvezni primjerak gubi vezu s cenzurom i policijom.¹³

---

¹⁰ Usp. Isto.

¹¹ Usp. Kolić, M. Obvezni primjerak – temelj fonda zavičajne zbirke na primjeru Gradske knjižnice "I. G. Kovačić" Karlovac. Sveučilište u Zagrebu, 2013. Str. 16. URL: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4233/1/1152BIBL.pdf> (2015-05-30)

¹² Usp. Stipčević, A. Nav. dj, str. 5.

¹³ Usp. Isto, str. 5.

2.2. Zakon o obveznom primjerku

Jedan je od najstarijih načina kojim država svojim građanima osigurava slobodan pristup građi je zakonska obveza dostave određenog broja primjeraka publikacija objavljenih u zemlji u jednu ili u više knjižnica, te time obvezni primjerak predstavlja način pomoću kojega je moguće prikupiti i očuvati kulturnu i intelektualnu produkciju jedne zemlje za buduće naraštaje. Obvezni primjerak zakonski je uređen u gotovo svim europskim zemljama, a tamo gdje nije nakladnička se produkcija prikuplja na temelju posebnoga dogovora između izdavača i samih knjižnica.¹⁴

U Hrvatskoj je postupak s obveznim primjerkom uređen Zakonom o knjižnicama. Pravna ili fizička osoba koja izdaje ili proizvodi građu namijenjenu javnosti, obavezna je besplatno i o svom trošku, najkasnije 30 dana po završetku tiskanja umnažanja ili proizvodnje, dostaviti Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.¹⁵ Svaki nakladnik dužan je u istome roku dostaviti još jedan primjerak građe matičnoj knjižnici na području županije gdje je njegovo sjedište radi stvaranja zavičajne zbirke. Onaj tiskar koji tiska za nakladnika iz druge županije dužan je u istom roku jedan primjerak dostaviti matičnoj knjižnici na području županije na kojoj je njegovo sjedište. Ona građa koja je izdana na više jezika ili pisama, ili u više izdanja, obvezni se primjerci dostavljaju posebno na svakom jeziku, na svakom pismu, za svako novo izdanje.¹⁶

Također, nakladnici službenih publikacija su dužni o vlastitom trošku, pored devet obveznih primjeraka, dostaviti dva dodatna primjerka Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (NSK), te jedan primjerak Hrvatskoj informacijsko-dokumentacijskoj referalnoj agenciji (HIDRA-i). Nadalje, nakladnici službenih publikacija gradova, općina, županija te Grada Zagreba su dužni dostaviti jedan primjerak tih publikacija matičnoj knjižnici unutar područja svoje županije; dok nakladnici službenih publikacija gradova i općina moraju dostaviti takve publikacije i narodnim knjižnicama u svojem području. Pod pojmom službene publikacije spadaju sve one publikacije koje su izdane od strane tijela državne vlasti, to jest tijela lokalne samouprave i uprave.

---

¹⁴ Usp. Horvat, A. ; Živković, D. Nav. dj, str. 125.

¹⁵ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine d.d., 105(1997). URL:

http://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (2015-05-30)

¹⁶ Usp. Isto.

U Hrvatskoj Zakon o knjižnicama obuhvaća slijedeće publikacije pod obveznim primjerkom: knjige, brošure, skripte, posebne otiske, časopise, novine, magazine, biltene, zemljopisne i druge karte, reprodukcije slikovnih umjetničkih djela, muzikalije, kataloge, kalendare, kazališne i druge programe (uključujući njihove dodatke u tiskanom, audiovizualnom i elektroničkom obliku), plakate, letke, kratke oglase, razglednice, te službene i trgovačke tiskanice. Zakon također predviđa i audiovizualnu građu, koja uključuje: gramofonske ploče, audio i video kasete, magnetofonske vrpce, snimljene mikrofilmove i optičke medije, baze podataka i mrežne publikacije. Jedini izuzetak od svega prethodno navedenog su publikacije povjerljivog sadržaja koje su izuzete od obveze dostavljanja.

Također, svi izdavači, nakladnici, tiskari i proizvođači audiovizualne i elektroničke građe u Republici Hrvatskoj su dužni posljednjeg dana tekućeg mjeseca dostaviti Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu vlastito izvješće o svojoj kompletnoj produkciji tijekom prethodnog mjeseca.¹⁷

3. PROBLEMATIKA PRIKUPLJANJA ELEKTRONIČKOG OBVEZNOG PRIMJERKA

3.1 Definicija elektroničke građe

ISBD-i koji obuhvaćaju propise za elektroničku građu su ISBD(NBM)-u, ISBD(CF)-u i ISBD(ER)-u. Prvi je ISBD(NBM) iz 1977. godine u kojem propis obuhvaća strojno čitljive podatke. Definicija strojno čitljivih podataka glasi: "informacija kodirana metodama koje za obradbu zahtijevaju upotrebu stroja (najčešće računala)."¹⁸ Iz definicije proizlazi da građu temeljno određuje binarni kod koji se može dekodirati samo pomoću računala.

Od 1986-1988. godine naziv se mijenja u strojno čitljive datoteke što je prijelazni naziv građe koji se upotrebljavao tijekom preradbe ISBD(CF)-a. Konačni nacrt ISBD(CF)-a iz 1988. godine i prvo izdanje standarda iz 1990. godine donijeli su novi naziv građe koji je glasio računalne datoteke. Atribut strojno čitljiv zamijenjen je izrazom računalni pa su se računalne datoteke definirale kao građa koja je kodirana za upotrebu pomoću računala.

Treća promjena dogodila se u drugoj polovici 1990-ih godina. Pojavom multimedije i World Wide Weba bilo je potrebno prilagoditi terminološki naziv te je naziv računalne datoteke

---

¹⁷ Usp. Isto.

¹⁸ Klarin, S. Kataložni opis elektroničke građe. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2007. Str. 13.

zamijenjen nazivom elektronička građa. Definicija elektroničke građe u uvodnom dijelu ISBD(ER)-a govori da je riječ o građi koja je namijenjena uporabi pomoću računala i njegovih vanjskih uređaja. Obuhvaća građu koja koristi vanjsku uporabu uređaja računala (npr. čitač CD-ROM-a) i "on-line" službe (npr. raspravišta, elektronički bilteni i mrežna mjesta).

Za razliku od prethodnih standarda, koncept elektroničke građe u ISBD(ER)-u proširen je na serijske publikacije i online službe odnosno neomeđenu građu. Razmatralo se i o terminu digitalna građa, međutim prednost je ipak dana elektroničkoj građi, jer termini nisu istoznačnice. Elektronička građa kao termin bila je prihvatljivija za širi, izvan kataložni krug od izraza digitalni te može obuhvatiti i datoteke s mjesnim i s daljinskim pristupom.¹⁹

3.2 Elektronički obvezni primjerak

Od sredine devedesetih godina mnoge su zemlje, kao i Hrvatska, zakonsku obvezu prikupljanja građe proširile i na elektroničku građu. U početku su europske nacionalne knjižnice odlučile prikupljati samo elektroničku građu na nekom fizičkom mediju, jer je zadržavala dovoljno sličnosti s tiskanom građom, što znači da su mogli postupati s njom kao i sa svakom drugom tiskanom građom. Međutim ona građa koja je objavljena na webu postavljala je mnoge probleme pred nacionalne knjižnice kao i druge depozitarne knjižnice. Jedan od glavnih problema bilo je pitanje koju građu prikupljati, na koji način i u kojem je formatu prikupljati, kako ju opisivati i trajno sačuvati. U početku su knjižnice odlučile omogućiti korisnicima da građi pristupaju na web adresi nakladnika, proizvođača ili autora, a ne na knjižničnom poslužitelju.

Početkom 21. stoljeća knjižnice usvajaju ideju o pobiranju djela u web prostoru. Pobiranje se izvodi tako da se u određenim vremenskim razmacima snimi cijeli web prostor ili se to izvodi selektivno, tako da se odabere željena domena i utvrde mrežna mjesta koja se žele stalno pratiti i na kojima se bilježe sve promjene. Knjižnice koje primaju obvezni primjerak moraju tražiti i dobiti opće dopuštenje za pobiranje, koje mora biti utemeljeno u zakonu te moraju imati pravnu snagu od odredbi zakona o autorskom pravu. To znači da moraju osigurati zakonsko uporište koje će omogućiti pobiranje.²⁰

Pobiranjem web građe mnogo podataka postaje trajno dostupno velikom broju korisnika, a to može predstavljati problem za knjižnice koje bi trebale tražiti dopuštenje od velikog broja korisnika za trajno čuvanje podataka, a one si to ne mogu priuštiti. Rješenje bi bilo u vidu

---

¹⁹ Usp. Isto, str. 13-16.

²⁰ Usp. Horvat, A. ; Živković, D. Nav. dj, str. 127.

posebne zakonske odredbe koja bi dopustila prikupljanje osobnih podataka sa svrhom njihova trajnog čuvanja. Veliki planovi digitalizacije europskih knjižnica uključuju i digitalizaciju tiskanih biografskih rječnika i leksikona, kao i neobjavljenog arhivskog gradiva. Sadašnje zakonske odredbe mogle bi predstavljati prepreku te će se vjerojatno zakonske odredbe o zaštiti podataka u budućnosti morati mijenjati.

Generalno gledano, jednom odabrana elektronička građa za obvezni primjerak bi morala zadovoljiti sljedeće uvjete pri primitku i procesiranju elektroničke građe:²¹

- ispravnost tražene verzije neke elektroničke građe;
- primitak na mediju ili formatu pohrane kojeg knjižnica može koristiti;
- potpunost sadržaja;
- bez ikakvog oštećenja;
- u potpunosti funkcionalna, odnosno bez greške (eng. error free);
- bez dodatnih sigurnosnih mehanizama protiv kopiranja podataka.

Sve navedeno bi trebalo služiti u svrhu adekvatnog skladištenja te provjere autentičnosti i valjanosti elektroničke građe.

3.3 Općeniti problemi elektroničkog obveznog primjerka

Općenito govoreći, pohranjivanje elektroničke građe donosi sa sobom niz zakonskih, organizacijskih, ekonomskih i tehničkih problema koji se više ili manje uspješno rješavaju u pojedinim knjižnicama. Kao što je prethodno navedeno u radu, elektronička građa je problematična i u terminološkom smislu (elektroničke publikacije, mrežne publikacije, digitalne publikacije i slični termini koji se počesto koriste kao istoznačnice iako to nisu), te stoga postoje potencijalni problemi u kontekstu zakonskih regulativa i općenito definiranja nazivlja unutar knjižničarske struke gdje još uvijek znaju dominirati arhaični termini koji nisu u koraku s vremenom.

Također se u knjižničarskoj struci nailazilo na zapreke u vidu mišljenja "da netipično knjižnični, tj. novi sadržaj weba koji se ne može odrediti kao tradicionalna publikacija ne

---

²¹ Usp. Murir, A. Legal deposit of digital publications: A review of research and development activity , 2001. Str. 3. URL: <http://www.scopus.com>. (2015-05-30)

predstavlja vrijednu građu za knjižnice".²² To se može objasniti kao svojevrsna nemoć i nesnalaženje knjižničarske struke s napretkom ubrzanog i dinamičnog interneta na kojem se nalazilo sve više informacija za koje nije bilo rješenja kako ih adekvatno bibliografski obraditi i nadzirati na kvalitativnoj razini tradicionalne knjižne građe. To je dijelom vidljivo i u počecima zakonskog definiranja elektroničke građe kao obveznog primjerka, gdje su zakoni bili napisani prilično šturo i nejasno.

Nadalje, pojedine države unutar svojih zakona o obveznom primjerku definiraju samo elektroničku građu koja je pohranjena na nekom fizičkom mediju, ali ne i građu koja je dostupna na webu.²³ S druge strane, neke države (poput Hrvatske) uključuju i web građu koja je dostupna putem internet veze. Treća opcija, koja se primjenjuje u Švicarskoj i Nizozemskoj, ne pretpostavlja apsolutno nikakvu zakonsku potporu, ili drugim riječima, ne postoji zakonska osnova koja definira obvezni primjerak već knjižnice samostalno pregovaraju sa izdavačima. Četvrta, te ujedno i najslabije prihvaćena opcija koja se spominje u literaturi, podrazumijeva zakonsku osnovu koja obvezuje sve izdavače da dostavljaju obvezni primjerak, neovisno o vrsti građe, te je obveza knjižnica koje sudjeluju u tome da pohrane sve što dobiju – Norveška je primjer zemlje koja na takav način bazira politiku obveznog primjerka u knjižnicama.²⁴

Terminološki gledano, postoje problemi sustavnog definiranja elektroničke građa i dosljedne primjene nazivlja u praksi. U digitalnom okruženju općenito postoje različiti koncepti koji nemaju uvijek dosljedno definirana nazivlja. To dovodi do potencijalno nedosljednog i nekoherentnog opisivanja građe i moguće je naići na mnoštvo različitih naziva za jednu stvar ili koncept. Konkretno, u digitalnom svijetu pojmovi poput publikacija, datum izdavanja, izdavač, mjesto izdavanja i slično nemaju jasno definiranu ulogu ni značenje te se u praksi nerijetko interpretiraju na više različitih načina, ovisno o pojedinoj knjižničnoj ustanovi i svojevrsnim internim pravilima i/ili jednostavno dogovoru među osobljem knjižnice.²⁵

U dostupnoj literaturi se posebno navodi svojevrsni fenomen "nestalnosti" elektroničke građe – poglavito u pogledu weba i dinamičkih baza podataka koje mijenjaju svoj sadržaj. Naime, tiskana građa podrazumijeva "stalnost" svojeg sadržaja te ju je stoga jednostavno

---

²² Usp. Vrbanc, T. Obvezni primjerak mrežnih publikacija: hrvatska legislativa i metoda arhiviranja. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2007. Str. 257.

²³ "(npr. Francuska, Njemačka, SAD)". Živković, D. Elektronička knjiga. Zagreb: Multigraf, 2001. Str. 66.

²⁴ Usp. Isto, str. 66.

²⁵ Usp. Murir, A. Nav. dj, str. 3-4.

pohraniti i trajno arhivirati.²⁶ S druge strane, "nestalnost" elektroničke građe predstavlja problem jer se sadržaj može konstantno mijenjati i nije moguće imati jednu stalnu integralnu verziju nekog jednom pohranjenog sadržaja. Radi se o specifičnom problemu koji nema jednostavno i općenito rješenje, te vjerojatno ni ne može imati zbog konstantnih softverskih i hardverskih promjena koje također utječu na "nestalnost" same građe. Na primjer, pohrana nekog operativnog sustava ili računalnog programa zahtijeva da se prate konstantne izmjene i „zakrpe“ koje su danas postale uobičajene za gotovo sve vrste računalnih programa, odnosno softvera općenito. Slijedom toga, mnoge suvremene aplikacije za računala i mobilne uređaje zahtijevaju aktivnu vezu na internet i jednom kada se serveri proizvođača ugase njihova će mogućnost očuvanja u budućnosti biti dovedena u pitanje.²⁷

Sljedeća potencijalna prepreka za adekvatan primitak elektroničke građe kao obveznog primjerka je u vidu ostvarenja tehničkih preduvjeta koji uključuju fizičke medije i/ili računalne sustave koji omogućuju pohranu i aktivan pristup samoj građi. To sa sobom donosi nove potencijalne troškove za knjižnice – kako u vidu softvera i hardvera, tako i u vidu zaposlenika, odnosno stručnjaka u području informacijske tehnologije i arhiviranja računalnih podataka.²⁸ Pored toga, važno je osmisliti način na koji je moguće očuvati kompatibilnost samih računalnih datoteka koje funkcioniraju sa starijim hardverom i softverom. To je veliki problem općenito u svijetu očuvanja i arhiviranja elektroničke građe i tu postoje različita rješenja – od očuvanja originalnog hardvera i softvera do kreiranja kompatibilnih emulatora.²⁹ Imitiranjem ili „emulacijom“ se omogućuje dugotrajno očuvanje i mogućnost korištenja elektroničke građe čak i kada određeni oblik građe u potpunosti zastari i više se aktivno ne koristi.

Nije naodmet spomenuti ni problem fizičke degradacije podataka elektroničke građe pohranjene na neki medij (optički mediji, tvrdi diskovi, "flash" memorije i slično). Radi se o tzv. "data rot"³⁰ pojavi koja utječe na najnižu razinu zapisa (nula i jedan) te može djelomično ili u potpunosti utjecati na pohranjeni sadržaj te ga čak učiniti nečitljivim, što bi bilo katastrofalno za

---

²⁶ Usp. Mason, I. Virtual Preservation: How Has Digital Culture Influenced Our Ideas about Permanence? Changing Practice in a National Legal Deposit Library. // *Library Trends*, 56, 1(2007), str. 200. URL: <http://web.ebscohost.com> (2015-05-30)

²⁷ Usp. Murir, A. Nav. dj, str. 168.

²⁸ Usp. Mason, I. Nav. dj, str. 200.

²⁹ Emulator – vrsta računalnog hardvera i/ili softvera koji „imitira“ neki stariji oblik hardvera ili softvera u svrhu očuvanja istoga.

³⁰ "Data rot" – postepena degradacija podataka na nekom podatkovnom mediju.

bilo koji trajno pohranjen sadržaj. S tim na umu, važno je imati svijest o potrebi periodičnog prebacivanja sadržaja na novije medije kako tehnologija pohrane podataka napreduje kroz vrijeme.

Slijedom toga, jasno je da se elektronička građa mora čuvati s kontinuirano revidiranim strategijama očuvanja digitalnih podataka. To uključuje promjenu nositelja sadržaja elektroničke građe (migracija podataka s jednog medija na drugi), zatim očuvanje informacija o vrsti podataka i računalnog formata nekog sadržaja, te mjere protiv potencijalno katastrofalnih situacija koje bi trebale pomoći u spašavanju elektroničke građe. Takve situacije mogu dovesti do oštećenih nositelja podataka na fizičkoj (hardverskoj) razini, kao i gubitka informacija i čitljivosti podataka na softverskoj razini. U tom smislu, sljedeći problemi mogu nastati nakon pohrane elektroničke građe:³¹

- degradacija nositelja građe (medija);
- gubitak funkcionalnosti pristupnih uređaja (čitača nekog medija);
- gubitak mogućnosti manipulacije i korištenja građe (interaktivni softver, na primjer);
- gubitak mogućnosti prikaza sadržaja (video, audio, virtualna stvarnost);
- nepostojanje informacije o metodi arhiviranog sadržaja, ili drugim riječima nemogućnost dekriptiranja i/ili dekompresije sadržaja.

Idući problem pohrane elektroničkog obveznog primjerka je u obliku autorskih prava koja mogu biti iznimno komplicirana i postavljati ograničenja pri pohranjivanju sadržaja u knjižnice. Svojevrsan lanac pohrane elektroničke građe se može sastojati od knjižnica, izdavača, arhivskih centara, distributera, isporučitelja IKT³² opreme, pravnih repozitorija, konzorcija, samih autora, te pružatelja internet usluga (eng. ISP-a³³). Radi se o kompleksnom lancu koji mora zadovoljiti sve pojedine sudionike da bi u konačnici elektronička građa bila adekvatno pohranjena i sačuvana kroz vrijeme. Također, mnogi izdavači komercijalnog sadržaja (glazbe i

---

³¹ Usp. Murir, A. Nav. dj, str. 169.

³² IKT – Informacijsko-komunikacijske tehnologije.

³³ ISP – Internet service provider.

filmova, na primjer) koriste različite oblike DRM³⁴ zaštite koja može aktivno ograničiti korištenje pohranjene građe. Postavlja se pitanje kako pohraniti određeni sadržaj (komercijalni, prije svega) koji ograničava korištenje i dupliciranje zakonski zaštićenog materijala nekog proizvođača i/ili izdavača. Kako je već navedeno, zakoni tu nisu pretjerano jasni ni egzaktni te je u pravilu sve u rukama kreatora sadržaja i njihove dobre volje.³⁵

Postoje i problemi političke prirode, s obzirom na to da više različitih strana može biti uključeno u procesu obveznog primjerka. Tu se radi o interesnim skupinama koje potencijalno mogu ometati prikupljanje obveznog primjerka i povezano je s problematikom komercijalnih sadržaja velikih i utjecajnih izdavača, te pojedinaca ili skupina.

4. ELEKTRONIČKI OBVEZNI PRIMJERAK U HRVATSKOJ

Posljednja zakonska regulativa koja spominje i definira elektroničku građu u kontekstu obveznog primjerka je regulirana 1997. godine.³⁶ Radi se o poprilično ostarjelom dokumentu koji specifično navodi arhaične nazive medija za pohranu podataka (diskete, kompaktni diskovi, "on-line" publikacije i slični pojmovi) koji nisu od pretjeranog značaja u današnje doba. Time je sa zakonskog gledišta u potpunosti neregulirana obveza pohrane sadržaja na suvremenim medijima za pohranu podataka jer se nigdje izričito ne spominju, kako u originalnoj verziji dokumenta, tako ni u dopunama istoga.³⁷

Konkretni podaci i informacije o prikupljanju elektroničkog obveznog primjerka u Hrvatskoj su prilično šturi i općeniti. Tom pitanju najviše pažnje pruža Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (NSK) koja na svojim web stranicama navodi nešto egzaktniji i suvremeniji prikaz opis službe prikupljanja obveznog primjerka. Tako se navode suvremeniji mediji za pohranu podataka (DVD, na primjer) i omogućena je kompletna tehnička podloga za vlasnike sadržaja da samostalno dodaju svoju mrežno dostupnu elektroničku građu (web stranice, baze podataka i slično) koja se arhivira na poslužiteljima NSK.

Uspostava prvog takvog sustava za arhiviranje građe je započela 2003. godine u suradnji sa Sveučilišnim računskim centrom Sveučilišta u Zagrebu (SRCE), te je prva inačica sustava

---

³⁴ DRM – Digital rights management.

³⁵ Usp. Murir, A. Nav. dj, str. 169.

³⁶ Zakon o knjižnicama. Nav. dj.

³⁷ Dopunjeni dokumenti Zakona o knjižnicama: NN 05/98, NN 104/00, te NN 69/09.

pokrenuta u studenom 2004. godine, naziva Digitalni arhiv mrežnih publikacija (DAMP).³⁸ Radilo se o sustavu koji je nastao iz potrebe arhiviranja bibliografski otprije identificiranih publikacija, te je takav selektivni pristup većim dijelom odredio metodu arhiviranja hrvatskih mrežnih publikacija.

Upravo iz tog sustava niče novi projekt sustava za arhiviranje – pod nazivom Hrvatski arhiv weba (HAW) – koji predstavlja jedan od svjetlijih primjera prikupljanje elektroničke građe u Hrvatskoj. NSK za taj projekt navodi vrlo specifične kriterije pri prikupljanju građe. Ti kriteriji se u samom početku dijele na opće i posebne. Opći kriteriji su oni koji se primjenjuju kod odabira građe koja se objavljuje u tekućoj nacionalnoj bibliografiji knjiga.

Prvi stupanj selekcije obuhvaća četiri kriterija:

- djela hrvatskih autora;
- tema djela koja se odnosi na Hrvatsku;
- djela koja su na hrvatskom jeziku;
- djela koja su objavljena u Hrvatskoj.

Posebni kriteriji su:

- sadržaj publikacije (prednost pri odabiru daje se građi čiji je sadržaj koherentan, neovisan, potpun, ima trajnu intelektualnu ili umjetničku vrijednost i bavi se temama od općeg kulturološkog značenja);
- ugled i pouzdanost nakladnika/autora (nakladnik jamči kvalitetu svojim izdanja, također on vrši određen postupak selekcije između rukopisa koji mu se nude za objavljivanje, a kod autora važan je njihov stručni i društveni autoritet);
- struktura publikacije (odnosi se na postojanje podataka o naslovu, o odgovornosti za sadržaj i izradu publikacije, zatim preglednost rasporeda podataka na publikaciji, redovitost osuvremenjivanja, te broju i pouzdanosti poveznica);

---

³⁸ Usp. Vrbanec, T. Nav. dj, str. 256.

- publikacije koje su objavljene na nekom drugom materijalnom mediju (knjiga, CD-ROM), ali prednost imaju jedinstvene publikacije,³⁹
- domena (građa koja je objavljena izvorno u "hr" domeni ima prednost pri odabiru za arhiv weba, što ne znači da građa koja je objavljena u nekoj drugoj domeni ne može biti odabrana, ali naravno mora zadovoljavati druge kriterije);
- format (konkretan računalni datotečni format u kojem je publikacija objavljena, na primjer format za obradu teksta (DOC), *Portable Document Format* (PDF), *Hypertext Markup Language* (HTML)).⁴⁰

4.1 Usporedba obveznog primjerka u kontekstu elektroničke građe u Hrvatskoj i u svijetu

Kao što je navedeno u prethodnim poglavljima, hrvatske knjižnice postupaju s obveznim primjerkom prema Zakonu o knjižnicama iz 1997. godine. Sve tehnološke promjene nastale u tom razdoblju, a utječu na elektroničku građu kao jednog od oblika obveznog primjerka, nisu zakonski regulirane i izdavači određenog sadržaja u formi elektroničke građe nemaju nikakvu zakonsku obvezu slanja građe knjižnicama koje prikupljaju obvezni primjerak.

Situacija je bitno drugačija u zemljama koje su osvještenije potrebe i važnosti obveznog primjerka. To su tradicionalno zemlje u kojima je tradicija knjižničarske struke duga i čvrsta, te je usko povezana s cjelokupnim razvojem društva, kulture i ekonomije unutar države. Slijedom toga, prikazati će se trenutna situacija po pitanju elektroničkog obveznog primjerka u Ujedinjenom Kraljevstvu i Finskoj kao dvaju primjera razvijenih zemalja koje svojim zakonima i propisima prate razvoj tehnologije i knjižničarske struke općenito.

U Ujedinjenom Kraljevstvu postoji službeni dokument pod nazivom "The Legal Deposit Libraries Act 2003"⁴¹ koji funkcionira kao zakonski okvir za prikupljanje obveznog primjerka, s naglaskom na neknjižne publikacije, poglavito elektroničku građu. Obvezni primjerak se na razini Ujedinjenog Kraljevstva prikuplja u slijedećim knjižnicama: nacionalna knjižnica Ujedinjenog Kraljevstva, odnosno British Library, potom knjižnice sveučilišta Oxford i

---

³⁹ Usp. Vrbanec, T. Nav. dj, str. 263-264.

⁴⁰ Usp. Hrvatski arhiv weba: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. URL: <http://haw.nsk.hr/> (2015-05-30)

⁴¹ Usp. Legal Deposit Libraries Act 2003. URL: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/28/contents> (2015-08-29)

sveučilišta Cambridge, te nacionalne knjižnice Škotske i Walesa.⁴² Zanimljivo je napomenuti da do donošenja prethodno navedenog dokumenta iz 2003. godine, niti jedna knjižnica u Ujedinjenom Kraljevstvu nije imalo zakonsko pravo, pa tako ni obvezu, prikupljanja elektroničke građe.

"The Legal Deposit Libraries Act 2003" po prvi put definira koncept obveznog primjerka za neknjižnu građu, tj. elektroničku građu, i to razlikujući građu na fizičkim medijima i mrežno dostupnu građu. Važno je naglasiti da ovaj dokument ne definira egzaktne medije i formu elektroničke građe (kao što su optički mediji, tvrdi diskovi i slično), već definira limite i razine pristupa građi u pogledu kopiranja, autorskih prava i javne dostupnosti nekog sadržaja. Takvo što je u suprotnosti s hrvatskim zakonom koje definira nazive medija i koristi pojmove čije značenje nije trajno. Samim time je pristup ovom problemu od strane Ujedinjenog Kraljevstva poprilično sveobuhvatan i teško može zastarjeti jer se bavi konceptima vezanim uz nositelje nekog sadržaja, a ne definiranjem samih nositelja, tj. medija kao elektroničke građe na kojima je pohranjen neki sadržaj.

Uz službene dokumente kao zakonsku osnovu, Ujedinjeno Kraljevstvo je oformilo svojevrsno javno tijelo ("The Legal Deposit Advisory Panel", ili skraćeno "LDAP") čija je zadaća informirati i davati savjete državnim tajnicima u Ministarstvu za kulturu, medije i sport. Savjetovanja se tiču regulacija specifičnih oblika neknjižne građe, te aktivnog praćenja provođenja zakona o obveznom primjerku na razini cijelog Ujedinjenog Kraljevstva.⁴³

Drugi promatran primjer funkcioniranja elektroničkog obveznog primjerka je na primjeru Finske. U toj je državi 2000. godine osnovana radna skupina formirana od strane finskog Ministarstva obrazovanja, čija je zadaća bila adekvatno proširiti postojeći zakon o obveznom primjerku na način da se pokriju sve vrste elektroničke građe. Navedena radna skupina se u svojem radu bazirala na ostale skandinavske zemlje koje su već imale implementirane zakone o obveznom primjerku s uključenom elektroničkom građom. Iz njihova rada je proizašao Zakon o

---

⁴² Usp. Gibby, R. ; Green, A. Electronic legal deposit in the United Kingdom. // *New Review of Academic Librarianship*, 14(2008), str. 55. URL:
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13614530802519022?journalCode=rac120#.Vfu9LBIqKIU> (2015-05-30)

⁴³ Usp. Milne, R. ; Tuck, J. Implementing E-Legal Deposit: A British Library Perspective, 2008. URL:
<http://www.ariadne.ac.uk/issue57/milne-tuck> (2015-08-31)

prikupljanju i očuvanju kulturne građe. Trenutno posljednja verzija toga zakona je revidirana 2007. godine.⁴⁴

Sam zakon dijeli građu izdanu na nekom fizičkom mediju (specifično se navodi termin „off-line“ građe), te mrežnu („on-line“, kako stoji u dokumentu) građu koja je dostupna putem interneta. Upravo je toj vrsti građe dan specifični naglasak unutar zakona. Naime, slično kao i u Hrvatskoj, slobodno dostupna mrežna elektronička građa se prikuplja isključivo putem automatiziranih sustava i mora biti javno dostupna korisnicima. S druge strane, mrežna elektronička građa koja je zatvorena i kojoj automatizirani sustavi nemaju pristup, mora biti dostavljena od strane izdavača takvih materijala. Nadalje, elektronička građa na fizičkom mediju ima sličan status kao i tiskana knjižna građa; a to znači da izdavač ima obvezu dostavljati primjerak izdane građe nacionalnoj knjižnici.⁴⁵

Gotovo identično kao i u primjeru službenog dokumenta o obveznom primjerku Ujedinjenog Kraljevstva, vrsta medija i format zapisa elektroničke građe se ne navode jer se time ograničava i sputava prikupljanje elektroničkog obveznog primjerka u budućnosti, s obzirom na konstantne promjene u svijetu elektroničke građe. S tim na umu, finski zakon nalaže obvezno dokumentiranje vrste fizičkog medija i tipa računalnog formata prikupljene elektroničke građe.

5. ZAKLJUČAK

Svaka zemlja ima vlastite zakone i regulative o obveznom primjerku unutar šireg konteksta nacionalnih zakona o knjižnicama. Pitanje knjižne građe je tako već duže vrijeme jasno regulirano i tu ne postoje značajni problemi ili nejasnoće pri prikupljanju iste kao obveznog primjerka. No, za razliku od knjižne tiskane građe, elektronička građa je daleko kompliciranija u svojoj formi i pohrani te zahtijeva osmišljanje načina i sustava koji bi omogućili efektivno prikupljanje takve građe kao obveznog primjerka. Ali da bi se to u konačnici ostvarilo mora postojati zakonska osnova na razini pojedine zemlje koja omogućuje nesmetano prikupljanje elektroničke građe. Potrebno je naglasiti da je Hrvatska relativno rano prepoznala potrebu za tim (u odnosu na druge razvijene zemlje) – Zakon o knjižnicama izdan 1997. godine spominje

---

⁴⁴ Legal Deposits to The National Library of Finland: The law on collecting and preserving cultural materials (1433/2007). URL: <http://www.nationallibrary.fi/publishers/deposit.html> (2015-08-31)

⁴⁵ Usp. Hakala, J. Electronic publications as legal deposit copies. URL: <http://www.kansalliskirjasto.fi/extra/tietolinja/0199/legaldep.html> (2015-08-31)

obvezu prikupljanja elektroničke građe, dok su ti isti elementi zakonski definirani 2000. godine u Finskoj, te 2003. godine u Ujedinjenom Kraljevstvu.

Usporedbom zakona tih triju država se može zaključiti da je hrvatski zakon neadekvatan po pitanju suvremene elektroničke građe jer specifično navodi danas zastarjele medije za pohranu podataka elektroničke građe, te vrlo slabo i nejasno opisuje prikupljanje mrežne građe. S druge strane, Finska i Ujedinjeno Kraljevstvo imaju prilično slične regulative po tom pitanju, te na jedan konceptualan način pristupaju elektroničkoj građi ne ograničavajući se na specifične medije kao nositelje određenog sadržaja, već je fokus na samom sadržaju i holističkoj ideji elektroničke građe koja je „nestalna“ i može mijenjati svoj sadržaj i fizički medij pohrane.

U konačnici se može zaključiti da je elektronički obvezni primjerak važan dio suvremenog poslanja nacionalnih knjižnica, te je njegovo sustavno prikupljanje od ključne važnosti u vidu očuvanja intelektualne i kulturne produkcije jedne zemlje. Problemi postoje zbog prirode elektroničke građe, ali isti nisu nepremostivi te kreiranjem kvalitetne zakonske osnove se u samom početku može omogućiti efektivno i sustavno prikupljanje elektroničkog obveznog primjerka u pojedinoj zemlji.

6. POPIS LITERATURE

1. Aparac-Gazivoda, T. Obvezni primjerak u suvremenom knjižničarstvu. // Knjižničarstvo: glasnik Društva bibliotekara Slavonije i Baranje 1, 1(1997). Str. 1-11. URL:
http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/06/3_Aparac_1997_1.pdf
(2015-05-30)
2. Byrum, D. J. Izazovi elektroničke građe: postojeće stanje i neriješena pitanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 46, 1/2 (2003), str. 1-14.
3. Dopunjeni dokumenti Zakon o knjižnicama: NN 05/98, NN 104/00,te NN 69/09.
4. Gibby, R. ; Green, A. Electronic legal deposit in the United Kingdom. // New Review of Academic Librarianship, 14(2008), str. 55-70. URL:
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13614530802519022?journalCode=rac120#.Vfu9L>
BiqKIU (2015-05-30)
5. Hakala, J. Electronic publications as legal deposit copies. URL:
<http://www.kansalliskirjasto.fi/extra/tietolinja/0199/legaldep.html> (2015-08-31)
6. Hrvatski arhiv weba: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. URL:
<http://haw.nsk.hr/> (2015-05-30)
7. Klarin, S. Definicije i nazivlje elektroničke građe-s pregledom nazivlja u Vjesniku bibliotekara Hrvatske. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 50, 4(2007), str. 26-46.
8. Klarin, S. Kataložni opis elektroničke građe. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2007.
9. Kolić, M. Obvezni primjerak – temelj fonda zavičajne zbirke na primjeru Gradske knjižnice "I. G. Kovačić" Karlovac. Sveučilište u Zagrebu, 2013. URL:
<http://darhiv.ffzg.unizg.hr/4233/1/1152BIBL.pdf> (2015-05-30)
10. Legal Deposit Libraries Act 2003. URL:
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/28/contents> (2015-08-29)
11. Legal Deposits to The National Library of Finland: The law on collecting and preserving cultural materials (1433/2007). URL:
<http://www.nationallibrary.fi/publishers/deposit.html> (2015-08-31)

12. Mason, I. Virtual Preservation: How Has Digital Culture Influenced Our Ideas about Permanence? Changing Practice in a National Legal Deposit Library. // *Library Trends*, 56, 1(2007), str. 198-215. URL: <http://web.ebscohost.com> (2015-05-30)
13. Milne, R. ; Tuck, J. Implementing E-Legal Deposit: A British Library Perspective, 2008. URL: <http://www.ariadne.ac.uk/issue57/milne-tuck> (2015-08-31)
14. Murir, A. Legal deposit of digital publications: A review of research and development activity , 2001. URL: <http://www.scopus.com> (2015-05-30)
15. Stipčević, A. Obvezni primjerak između kulture i cenzure. // *Knjižničarstvo: glasnik Društva bibliotekara Slavonije i Baranje* 1, 1(1997). URL: http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/06/2_Stipcevic_1997_1.pdf (2015-05-30)
16. Vrbanec, T. Obvezni primjerak mrežnih publikacija: hrvatska legislativa i metoda arhiviranja. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2007.
17. Zakon o knjižnicama. // *Narodne novine* d.d., 105(1997). URL: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (2015-05-30)
18. Živković, D. *Elektronička knjiga*. Zagreb: Multigraf, 2001.
19. Živković, D. *Knjižnice i autorsko pravo*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2013.

Issues of legal deposit of electronic publications with an overview of the practice in Croatia

SUMMARY

The purpose of this paper is to show the existing practices and acts and legislations in terms of collecting electronic legal deposit. In the very beginning of the paper, the author will describe the historical context of the emergence of collecting legal deposit practice; also, the purpose and methods of collecting legal deposit will be defined, as well as an overview of legal basis in terms of legal deposit in Croatia. After that, the term of electronic publication will be defined, as well as its importance. Next, there will be a deeper exploration of problems regarding collection of legal deposit, with an emphasis on the shortcomings of legal acts and the potential technical issues in the process of collecting and archiving electronic publications. That will lead to an overview of the practice of collecting electronic legal deposit in Croatia and there will be an comparison of the same legal acts in the United Kingdom and Finland. The results of the comparison lead the author to the conclusion that collecting electronic legal deposit is of the utmost importance since a growing number of intellectual and cultural works are only stored in some type of electronic publications. It can be observed that electronic publications cannot be easily defined and collected, which leads to the conclusion that legal acts have to be written in a way that covers all current and future electronic publications. In the end, the legal acts written in the United Kingdom and Finland are adequately prepared in that regard, but the Croatian legal act does not anticipate that, and is too specific in a negative way with only contemporary technology and electronic publications in mind.

Keywords: legal deposit, electronic publications, legal deposit law